

រាយសាស្ត្រ គិតថាមព្រម

ចិត្តទី៧ លំនៅ ១១ មេហាយុ ឃ. ៧នៃ៨៧

ឯកសារបែករោនកៅវរ៉េងបុរណនិនរាជ ជំអវត្ថិមណុតិក
(គោលខ្លួនរបស់កៅវរ៉េងបុរណនិនរាជ)

ଶାରଧାତ୍ୟ

บทที่ ๗ เล่ม ๑๑

ເມືອງ

ପ.ମ. ଶ୍ରୀକୃତ୍ୟ

ภาคศิลปวิทยาการ

สุภาษณ์สารณ์	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ	หน้า ๑
สารสนับสนุนเดิม	สมเด็จเจ้าพ่อกรรมการม不由得ยกับ สมเด็จกรรมการม不由得ฯ	๓
สรวิษพันธุ์	พระสมุห์ วร วัสดุสระเกศ	๑๙
กบเห็นเป็นคำโคลง	พ. ณ ประมวลมารค	๒๕
ศิลปะสังเคราะห์	นายคิลป์ พิริศรี แต่ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ	๓๑
รายงานการดูงานของคณะผู้แทนไทยฯ		๔๗
เรื่องเที่ยวเมืองเยอรมัน	หน่อมเจ้าหญิง สิบพันพาราเสนอดิสต์กุสต์	๔๘
นำเที่ยวจังหวัดจันทบุรี	ท. อามาตรากุล	๖๗
สำรวจความในราวกอกมรเชลลี่ยงหลักที่๕	ปริภา ศรีชลาลัย	๖๘
ขอหมายเหตุเรื่องการจ้างฯ	หลวงวินกาสหกิจ แบลล์	๗๘
รายงานการประชุมใหญ่ของสภากาชาดพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ		๘๖

Vārasān Silpākon

Vol. 7

April, 1954

No. 11

1. Saying. By King Rāmā VI.	page 1
2. "San Somdet" (Letter between Their late Royal Highnesses Prince Damrong and Prince Naris.)	,, 3
3. "Suriyaphan" — a Story in Verse, Part XXII. By Pra Smuh Vorn.	,, 18
4. A Critical Study on certain Pattern of Thai Poem. By P. Na Pramuan Mark.	,, 25
5. An Aid to Arts, an English - Thai glossary. By Silpa Phirasri. Translated by Phya Anuman Rachathon.	,, 31
6. Report of Thai representatives before and after the 3 rd General Meeting of ICOM (International Council of Museums) in Geneva.	,, 42
7. Travels in Germany. By H.S.H. Princess Sibphanparasaner Sonakul.	,, 48
8. Guide to Chanta - buri. By T. Amatyakul.	,, 62
9. A Review on the Contents of the stone inscription No. 9. By Prida Srijalalaya.	,, 68
10. A European version of the revolution in Siam at the end of the reign of King Phra Narayana, 1688 A.D. Translated by Luang Chinda-sahakit.	,, 78
11. International Council of Museums.	,, 86

สำรวจความในราีกอักษรเชลียงหลักที่ ๙

ของ

ปริพา ศรีชดาลป์

(ต่อจากฉบับนี้ที่ ๙ เล่ม ๐๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗)

เมื่อผ่านชั้นความเข้องค้นเสร็จแล้ว
ก่อจากนั้น จะได้มีการสำรวจความในราีก
ไปตามลำดับแผ่น เพื่อสังเคราะห์ผู้อ่าน
ข้าพเจ้า จะนำคำราีกตามแบบคำอ่าน

ซึ่งเสียงในบัญชีนั้น มาเรียงไว้ก่อน
แบ่งเป็นตอน ๆ ตามความเหมาะสมแก่
ข้อที่ควรจะกล่าว คือ

ราีกแผ่นที่ ๑

คำราีก— “สารัณ พะบรมครู
ติโภกคิลก ศิรุทนสีดคนชเวนวาส
ธรรมกิตติสังฆราชมหาสวามีเจ้า นี่
พุทธวิญญาดิง”

พระบรมครูในทัน คือองค์สังฆ-
ปริษณาอย่างแห่งคณะอรัญญาสี ซึ่งมี
พระราชนองการแต่งตั้ง ตั้งจะกล่าว
ที่ไปในกองทัพแห่งราีกแผ่นที่ ๓

นามสมณศักดิ์พระบรมครู เข้าใจ
ว่าจะเพิ่มนิ้วในสโขทัย สมบัติพระมหา
ธรรมราชไสส์ล้อไทย ซึ่งเป็นชั้นราช-

นัดค้าพระมหากษัตริยราชอาณาจักรไทย โดย
จำลองตามแบบของกรุงศรีอยุธยา ได้
พบพระนามสมเด็จพระสังฆราชกรุงศรี-
อยุธยา เรียกว่าสมเด็จพระครู ในล้าน
ทองทศพระบรมราชาติสพระมหาบูร แต่ที่
ในพระ เดชบุรุษองค์กลางวัดพระศรี สรา-
เพชญ พระ นคร ศรี อยุธยา แม้ใน
กฎหมายลักษณะผู้เมีย ซึ่งนาน
แผนก บอกว่า ตรา ใน พ.ศ. ๑๕๐๔
และกฎหมายว่า ควยทำเนียบศักดินา
ตราใน พ.ศ. ๑๕๑๕ (ค. ก. ม. ตรา

สาม König ฉบับหนึ่งอธิบายพิมพ์ เดือน ๑
หน้า ๑๕๔ แตะหน้า ๒๗๔) ก็ปรากฏว่า
สมณศักดินาของ สังฆ์สัมมัชชันพระ-
ครุยืนสูงสุด ทรงศักดินาถึง ๒๖๐๐
เทียบเท่ากับศักดินาของเจ้ากรมมหาดุ
ที่ไทยฝ่ายพระลำพัง ส่วนสมณศักดิ์ใน
สุโขทัยก่อนสมัยพระมหามหาราชาถือส-
ลือไทยเท่าทพยกถาวรถึงในจารึกหลักที่ ๑
ซึ่งกำหนดให้เป็นเรื่องราวสมัยพ่อขุนราม
คำแหง เรียกว่า บุญครู ฐานะสูงกว่าชัน
มหาเดชะ จารึกหลักที่ ๒ สมัยพระ
มหาราชาเลือกไทย ราชไอยราสพ่อขุนราม
คำแหง กล่าวถึงสมเด็จพระมหามาตร
ศรีศรัทธาราชพำนิช ศรีตันลังกา^๔
ที่ปั่นหาสามีเป็นเจ้า ราชันตค้าพ่อขุน
รามเมือง บางที่ในสมัยพระมหาราชา
เลือกไทย จะเดินยินมเรียกบุญครูแล้ว
กระมัง สมัยพระมหามหาราชาลีไทย
ไกพับในจารึกหลักที่ ๔ พ.ศ. ๑๕๐๔
ใช้คำนำเรียกพระสังฆราชา ท้อมชี้ญู
มากางนครพันว่า สมเด็จพระมหามาตร
ในสำเนาจารึกланทอง พ.ศ. ๑๕๑๕
ขอพระนามว่า สมเด็จพระมหามาตร
ชุตานมติ ตามท้องย่างนัสสกงว่า ใน
สมัยพระมหามหาราชาลีไทย สมณ-
ศักดิ์กว่าพระครุยังไม่มี

ท้ายพระนามที่ว่า มหาสวามีเจ้า
นั้น เห็นจะเป็นค่าธรรมนิยมชนเมืองรับ^๕
ลักษณะการค้าเข้ามาเผยแพร่ ความ
ประกายในหนังสือตำนานมลศาสนาน้ำ^๖
๒๗๔ ว่า มีภัยชรัวเมืองพัน ๑๒ รูป^๗
เกินทางไปรับการอุปสมบท ทั้งภาษาทวบ
ใน พ.ศ. ๑๘๗๔ (ทรงในสมัยพระมหาราชา
เลือกไทย ราชไอยราสพ่อขุนราม
คำแหง) เมื่อคณะวิกษุ ๑๒ รูป^๘ กลับ^๙
จากลังกามาเมืองพันตามเดิน พระมหา
เดชะมหาสัสปฏแห่งลังกา ให้พระอนุมติ
เดชะ กับสามเณรผู้หลานชายเกินทาง
มากวัย เพื่อจะได้เป็นอุปชฌายะบุช
กุลบุตรสืบศาสนาวงศ์ ท่องมาท่านอนุมติ
เดชะได้เป็นพระสังฆราชแห่งเมืองพัน นี่
พระนามว่าอุทุมพรมหาสวามีเจ้า ฝ่าย
ท่านอนุมติสั่งและท่านสุนนะ ศิษย์พระ
มหาบราhma สังฆราชเมืองสุโขทัย ซึ่ง
ลงมาศึกษาที่นครโดยอย่างเดียว และ
กลับคืนไปพำนกทั่นครรสุโขทัย ได้ทราย
ข่าวลือถูกตัดขาดของพระสังฆราช อุทุมพร
มหาสวามีเมืองพัน ก็เลื่อนใส่พาณิชไป
ขอรับการอุปสมบทตามแบบลังกາวงศ์
บ้าง และอยู่ศึกษาบริษัทวัตรพอสม^{๑๐}
ควรแล้ว ท่านอนุมติสั่งและกลับบ้าน
พำนกทั่นครรส์นาลัย (ท่านของคนน)

นามปรากฏเป็นพระอาจารย์ของพระมหาชรรนราชาลีไทย เมื่อยังครองเมืองสัชนาลัยอยู่ ก็จักถ่าวเรื่องนี้ไว้ในบานแผนกหนังสือไตรภูมิพะร่วง) ท่านสุ่มน เดชะ กลับมาพำนักระยะนี้ที่กรุงศรีอยุธยา ท่านนั้นว่าท่านทรงสองนั้นเป็นภิกษุสูงที่ได้รับอุปสมบทตามแบบลังกาวงศ์ จากพระอุบัติภายนอกที่นั่นครับเป็นครั้งแรก ภายหลังท่านทรงสองพากิจ ๔ รูปไปรับการอุปสมบท ในสำนักพระอุฐุมพรมหาสวามีอีก แต่พระอุฐุมพรมหาสวามีให้ท่านอุปนิสัตติ เดชะ เป็น อุบัติภายนอกท่าน ๔ รูป ครุณท่องมาในจำนวนภิกษุ ๔ รูปนั้น ท่านทูลขออุปนิสัตติ ลงมาพำนักระยะนั้นครอโยธยา ท่านสุวรรณคริริ ไปพำนักระยะนี้ เมืองชัว (ล้านช้าง) ท่านเวสสภ ไปพำนักระยะนี้ เมืองน่าน ในที่สุด ท่านทรงสามัคคิตรับยกย่องเป็นมหาสวามีทุกองค์ เมื่อพระเจ้ากิจิรา แห่งนครเชียงใหม่ พระราชบุพรมหาสุ่มน เดชะ ขึ้นไปครองวัตพระยืน ณ เมืองลำพูน ท่านอาณานิคม (ในคณะภิกษุ ๔ รูป) ให้ครองวัตสวนมะม่วง สูงที่เหลืออีก ๔ รูปซึ่ง พุทธศาสนา สุชาติ เช่น

สัทชาติสৎ พำนักอยู่ที่เมืองกลาง (คือเมืองสองแคว)

ตามเดาความที่เก็บมาเดาจากตำนานมูลคำสอนนั้น ให้อัธิสังเกตว่า ลักษณะการวงศ์เริ่มแผ่จากครพัน มาถึงสูงที่รากฐานปล่ายรัชกาลพระมหาชรรนราชาลีไทย ชนกของพระมหาชรรนราชาลีไทย กว่าจะแพร่หลายมีจำนวนภิกษุ อุปสมบทตามลักษณะมากขึ้น ก็คงในปล่ายรัชกาลพระมหาชรรนราชาลีไทย คือภายหลังที่ พระมหาชรรนราชาลีไทย ทรงผนวชใน พ.ศ.๑๕๐๕ แล้วเป็นที่มา แต่ความจริงค่าว่า มหาสามี ซึ่งเท่ากับค่าว่ามหาสวามินั้นเอง มีปรากฎในสูงที่ยังไม่แล้ว ตั้งแต่รัชกาลพระชรรนราชาลีไทย ถังกล่าวในจารึกหลักที่ ๒ ออกพระนามสมเด็จพระมหาเจตวรวิรัติธรรมที่ ศรีรัตนลังกาที่ปัมมาสามี เย็นเจ้า ท่านผู้นี้เสียไปถึงลังกาทวีปโดยตรง เชื่อว่าพระองค์ท่านทรงเดินทางไปลังกาวงศ์ ก็คงค่าว่าสรเรสฐ์ไว้ในจารึกหลักที่ ๒ กำกับที่บรรทัดที่ ๔๖ ว่า มีครรภูมิศักดิ์เชื่อสิงหลักก้อน และทรงนำมาเผยแพร่ในสูงที่ยังก่อนถ่ายนครพันแล้วก็เป็นที่ก้าว

ค่าว่า พุทธวิริค สำหรับเรื่องค่า

ปรีดิภาร หรือคำสั่งของพระ สังฆราช ข้าพเจ้าเชื่อว่า ถึงแม้ค่านกรบไปจาก กรุงศรีอยุธยา เช่นเดียวกับคำว่าพระครู ไกพยทัวอย่างพระพรประสิทธิ์ (คือ ตราครุฑ) พระมหาเถรสารีบุตร เป็น พระมหาเถรปวิทย์ สรีสารិบุตร พ.ศ. ๑๕๕๐ ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชา นิราชาที่ ๒ เป็นเจ้าอาวาสของชั้นชุดพย ณ พระ เกี้ยง องค์ กลาง วัดพระศรีสรรเพชญ์ กรุงศรีอยุธยา ภาษาไทยแฝง ของ ตน

“ศุภนัสสกุ๊ ๑๖๕ เถurenนักษัตร ขัยเกต ไฟสาขัย จันทร์พาร มานบันทูล พระราชนิยม การ สัมเด็จพระบรมราชา นิยมศรีจักรพรรดิราษฎร นุพะราเมศรา ราษฎร สุริศรีทั้งหมด โนมกนา นุพุทธ ฉุกามสัมเด็จพระครูอุทามณี ศรีสังฆ ปฏิญาณ กิจกรัตนมหาสาวมีบรมราชา หารย์ พระพรประสิทธิ์พระมหาเถร ปวิทย์ สรีสารិบุตร นามกรอวย มหา เถรสารិบุตร นาม”

ไกพยทัวอย่าง ปรีดิภาร หรือคำสั่งของ พระ สังฆราชเรียกพุทธภูภิกษาดังนี้แล้ว ก ชวนให้คิดตามท่อไปว่า ถ้าเช่นนั้น ของพระ สังฆราชจะเรียกอย่างไร ใจจะเป็น ไกพยทัวอย่างในสมัยกรุงขันบว

เรียกสมเด็จพระ สังฆราชว่า สมเด็จพระ พุทธชองค์ พยทบยกในของหนังสือใบลาน รายการ ไกรบภิกขุมีรัตน์ ของ ว่า สมเด็จพระพุทธชองค์สร้าง ต่อจากนั้น มี พ.ศ. ลงไว้แต่ข้าพเจ้าฯ ไม่ได้ว่าเป็น ปีใด จำไกคักรว่า ๆ เพียงว่าเป็นตอน ปลายสมัยกรุงขันบว ต่อมาไกพยทสำเนา พระราชนิยม ลงวันพุทธศับดีเดือน ๑๙ แรม ๖ ค่ำ ๑.๕. ๑๖๖๖ บูรพา (พ.ศ. ๒๕๖๗) ของกรมพระราชนิยมบวรใน ร.๓ ทรงสั่งให้แก่ค่ายสมเด็จพระพุทธชองค์ ทรงวิสัชนา ตามทัวอย่างที่ไกพยน เป็นทางให้เข้าใจว่า ครองกรุงศรีอยุธยา คงนิยมใช้คำเรียกสมเด็จพระ สังฆราช ว่า สมเด็จพระพุทธชองค์ เป็นค่ายที่ เรียกคำประภาศ หรือคำสั่งว่า พุทธภูภิกษา แต่ช่วงนี้ยังเรียกพุทธภูภิกษา เห็นจะ เลิกเสียนานแล้ว ไกพยทัวอย่างในสมัย รัชกาลที่ ๔ เรียกคำสั่งของสมเด็จพระ มหาสมณเจ้ากรรณพระยาปรมานุชิตชิน รัชว่า พระบลีดาทัศน์ สุวนทางอาณา จักร ใช้คำเรียกของคพระมหาภัยตวิชิว พระพุทธเจ้าหлевง, พระพุทธเจ้าอยู่หัว หรือทติวายพระนามพิเศษ เมื่อ พระพุทธ เจ้าเสื่อกม ใช้คำว่าพระราชนิยม คำว่าพระราชนิยม ใช้คำแทน คำผู้บรรยายทูล

ว่า ชาพระพหูเจ้า เมื่อพระมหา
กษัตริย์สวรรคต เรียกว่านิพพาน เช่น
ทวอป่างในพระราชนิพทาน กองเก่า
สังเขปว่า ครั้นนั้นสมเด็จพระราชนิพท์
เจ้าเสด็จนิพพาน.

คำราิก—แต่ท่านเอาอุปสมบทใน
ความว่าสีศักดิ์ราษฎร์ได้ ๗๐๕ ในช่วงแม้
เดือนหก โอกสิบเอ็ดคำวันจันทร์ เมื่อ
ท่านเอาอุปสมบทในรัฐญญาสีใส่ ศักดิ์
ราษฎร์ได้ ๗๑๕ นั้นราการเดือนหก โอกหก
คำวันอังคาร

คำทางหมกในตอนนั้น เกือบเหมือน
ที่พอกันอยู่ในชั้นบัน เว้นแต่โอกคำ
เกย梧แต่ก็ต่างออกไป ตามที่สังเกตเห็น
เฉพาะคำมีสรระ เอาะ และสระ ขอ ซึ่ง
มีความสำคัญ สำเนียงพุทธของสุภาษีครั้ง
นั้น ผ้าเป็น โอะ โ◌ อ เช่น เถะ เหะ
เป็น โอะ โ◌ ให, สอง ออก หอง ช้อบ
เป็น โส โอก โ◌ โข ฉะนั้น
โอก ในตอนจังหวะก็ ออก แปลว่า
ชั้น โอกสิบเอ็ดคำ คือชั้น ๑๑ คำ
เมืองออก คือเมืองชั้น

ศักดิ์ราษฎร์ในตอนนั้นเป็นศักดิ์ราษฎร์ ความ
นิยมของพระสงฆ์สมัยนั้น ใช้ดัดศักดิ์ราษฎร์
อยู่ทว่าไป จะแสดงหลักฐานในชั้นต่อไป
ชั้นหน้า

ที่ใช้คำว่า ท่าน ในทัน นี่เป็นคำ
เรียกแทนองค์พระบรมครุฑ์โลกศิลป์
หรือเป็นคำเรียกแทนพระมหาภัลยาณ-
เถร ซึ่งชาวจีนไก้กล่าวนามของท่าน
ในอันดับต่อไป บังชวนให้คึกคงสั้น
อยู่บ้าง เพราะขอความถูกไปอีก ชาวจีน
ใช้คำแทนองค์พระบรมครุฑ์โลกศิลป์กว่า
เรา ทุกแห่ง ดังนั้นท่านเชเชเกสังลง
สันนิษฐานความหมายของคำว่า ท่าน ไว้
ที่เชิงอรรถว่า เข้าใจว่าพระมหาภัลยา-
ณเถร

ถ้าหมายถึง พระมหาภัลยาณเถร
จริง ก็เท่ากับว่าชาวจีนในตอนนั้น มุ่ง
หมายจะบอกประวัติ การอุปสมบทของ
พระมหาภัลยาณเถร แต่ตามธรรมชาติ
การจะใช้คำแทนคนใดคนหนึ่ง จำเป็น
ต้องระบุนามของคนนั้นเสียก่อน ในทัน
เริ่มต้นระบุพระนามพระบรมครุฑ์โลก-
ศิลป์แล้วจึงใช้คำว่า ท่าน ส่วนนามของ
พระมหาภัลยาณเถร ไปเริ่มระบุใน
เมืองล่าวังศ์ราษฎร์ ๗๙๑ นเป็นขอที่นา
สังเกตประการหนึ่ง ความประสังค์ส่วน
ใหญ่ในการที่ชาวจีนหลักนั้น เข้าใจว่า
พระบรมครุฑ์โลกศิลป์ ทรงมุ่งหมายจะ^๔
แสดงประวัติส่วนของค์ท่าน ว่าดำเนิน
ปฏิบัติทางกิจศึกษาสามารถป่าย่างไรบ้าง นน

ในที่สุดท่านได้รับสถาปนาเป็นองค์สังฆะบุรีษายก ถ้าท่านได้รับอภิสัมบทเมื่อ ๑.๕. ๗๐๕ (พ.ศ. ๑๙๘๖) เป็นคราวแรก หมายความว่าท่านมีอายุ ๔๑ ใน ๑.๕. ๙๙ ตามมาลง ๑.๕. ๗๖๘ (พ.ศ. ๑๙๕๕) ได้รับสถาปนาเป็นสังฆะบุรีษายก อายุของท่านก็เป็นยัง ๔๔ พระมหาเถระท่านชันมายุ ๔๐ เศษ ยังสามารถบริหารการคณะสงฆ์ได้ มีความย่างหาดของค์แม้ในยุคบันนั้น สมเด็จพระสังฆราชวชิรญาณวงศ์ และสมเด็จพระพม่าราษฎร์ กล่าวมีชันมายุเกิน ๔๐ ทั้งนั้น ฉะนั้น หากพระบรมครูติโลกคิลาก จะมีชันมายุตามเกณฑ์คำนวณที่กล่าวมา ดังนี้ ๔๔ ปี ให้เป็นปีที่ ๔๔ ก็ยังไม่เป็นการเกินสมควร อาศัยข้อสังเกตดังเล่ามานี้ ข้าพเจ้าจึงคิดเห็นว่า ข้อความตอนนี้ยกให้เป็นประวัติการอภิสัมบทของพระบรมครูติโลกคิลากกันน้ำ ฯ ไม่ขัดข้อง

การที่จารกหักนั้นใช้จัดศักดิ์ ก็ เพราะเป็นจารกของพระสังฆะ ไกพับ สานาจารกของพระสังฆราชอิกเต็มบันทึกเดิมเป็นจารกงานทางทรงคุ้น และเป็นจารกมีในสุโขทัยกว้างกัน สำเนาหนังลง

๑.๕.๗๓๔ ออกพระนามว่า สมเด็จพระมหาเถระจามเที่ย อกสำเนาหนังลง ๑.๕. ๗๔๕ เป็นของพระมหาสังฆราชเจ้าผู้ดูแลบุญอันมีคุณแก่มหาธรรมราชา (หมายถึงพระมหาธรรมราชาลีไทย) แม้พระมหาสมณธรรม ซึ่งมานามปรากฏในจารกหักนั้น เมื่อท่านไปครองวัดพระยันนนครลำพูน ก็ใช้จัดศักดิ์ในจารกเช่นเดียวกัน คว้อบ้างเหล่านี้ให้อสังเกตว่า ผู้ฝ่ายคณะสงฆ์สุโขทัยสมัยนั้น นิยมใช้จัดศักดิ์โดยทั่วไป ส่วนราชวงศ์สุโขทัย ทรงนิยมใช้มหาศักดิ์ ดังปรากฏในจารกสุโขทัยหลักที่ ๑, ๓, ๕, ๗, ๙, และไกรภูมิพระร่วง เป็นตัวอย่าง

เลขในจารกหักนั้น เท่าที่เห็นซักทุกตัวใช้แบบเดียวกัน เลขของกรุงศรีอยุธยา แต่เลขที่ใช้ในสุโขทัยเป็นแบบโบราณก็ เลขโบราณนั้น เนพาะเลข ๗ คล้ายกับเลข ๓ ในยุคบันน้อย บ้างอาจจะชวนให้เข้าใจผิดง่าย เช่นจารกหลักที่ ๓ ลงศักดิ์ ๑๗๗๕ แต่เมืองอ่านผิดเป็น ๑๗๗๕ ดังที่พมพ์คำอ่านจารกไว้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ เป็นตน ส่วนท่านเซเกสอ่านเลขจำนวน

นถูกต้องเป็น ๑๗๙๕ นับว่าเป็นประโยชน์
มาก

คำขาวรัก ต่อจากนั้นได้เพียงว่า
ท่านมาอยู่ ต่อจากนั้นลายเดือนกุนคลาด
บรรทัดและบรรทัดต่อลงมากลับทางหมอด
คูเมื่อตอนนี้เป็นคำเส่ากว่า ท่านพระบรม
ครุฑ์โลกศิลป์ นาอย่างวัดไควัตหนึ่งใน
แขวงนครศรีสัชนาลัย ในบ้านกุน
จุลศักราช ๑๗๗๑ (พ.ศ. ๑๕๐๒) แต่
ความข้อนี้เป็นเรื่องเดา โดยอาศัยข้อ
ความต่อไปเป็นที่สังเกต อาจจะผิดก็ได้
ซึ่งความต่อไปมีดังนี้

คำขาวรัก — คำขาวได้ ๑๗๗๑ ในบ้าน
เมืองนนหากล้วยาณเดร.....พระ
มหาเถร ..... มหาธรรมราชาผู้ปู่.....
สัง.....กุฎีให้มหาเถรอยู่ เมื่อท่าน
มานะ.....มหาชัตุริ่นศรีสัชนาลัยก็ใน
บ้านเดียวนน แล.....ให้กระทำวัด
บ้านอยู่ ..... ก็ในบ้านเดียวนน
แลมหาธรรมราชาผู้ปู่เอแพลไปในเมือง
แพล อัญเชิญเดือน.....จากแพล
แล้วให้อาคนสบห้าเรือน.....วัดบ้านแคนน
จังอาวาชนานมหากล้วยาณเดร.....สีโภน
ตัวยังผงซ้ำขาวบันจพระเจ้าเรามิได้.....

ขาวกตอนน ลายเดือนเสียหลายคำ
พยัชเชกความได้เพียงว่า พระมหา
กล้วยาณเดรไปผ่านพระมหาธรรมราชา

ลิไทยฯ โปรดให้สร้างกุฎีเป็นที่พำนักระก
ท่าน เมื่อท่านนานบประมahaชัตุริ่น
ศรีสัชนาลัย ให้กระทำวัดบ้านแคนให้
ท่านอยู่ พระมหาธรรมราชาลิไทยยก
ทพไปเมืองแพร อยู่ ๑ เดือนกลับจาก
เมืองแพร โปรดให้หนาคน (เฉลย)
๑๕ ครัวเรือนมาเป็นข้าพระ วัดบ้านแคน
ทเดลามานเบนเร่องในบ้าน พ.ศ. ๑๕๐๒
ต่อจากนั้น จังอาวาชนานมหา
กล้วยาณเดรมา.....สีโภน ตัวยังผงซี่
ผ้าขาว บันจพระเจ้า เรามิได้.....ได้
ความไม่ชัด ต่ำเหมือนพระมหาธรรม
ราชาลิไทย จะโปรดให้อาวาชนานพระ
มหากล้วยาณเดร ..... พร้อมด้วยหมู่
ผ้าขาว -many แห่งหนึ่งในเมืองสุโขทัย
ทำพิษบรรพพุทธรูป แต่ท่านพระ
บรมครุฑ์โลกศิลป์มิได้ไปในพิษนด้วย
นเป็นแต่คาดคะเนความแทนข้อถูกต้อง
ซักเด่นกลับเลือนเสีย ถ้าความคาดคะเน
นั้นผิด ต้องขอประทานโทษ

ให้ความสำคัญในตอนนี้ คือกล่าว
ถึงพระมหาชัตุริ่น เมืองศรีสัชนาลัย
ดำเนินการทำวัดบ้านแคน และวัดมหา
ธรรมราชาลิไทยยกทพไปเมืองแพร เพื่อ
ขยายดินแดนหรือเพื่อประโยชน์

ผู้อ่านคงจะสังเกตเห็นแล้วว่า ตาม
กระแสความทั่วไป ถึงพระมหาชัตุริ่น

คริสต์นลาลัยบัวกั๊บบ้าน
ทั้งสองแห่งนั้นไม่มีอยู่ห่างกันนัก เนื่อง
ด้วยพระมหาภัตญาณ เกราะ ไป บพ พระ
มหาธาตุคริสต์นลาลัย จึงกระทำวัด
บัวແಡงให้ห่านอยู่ หมายความว่าวัด
บัวແດงท่าขันกเพื่อให้หานมหาภัตญาณ
เกราะได้พำนักอยู่ ในเมืองห่านไปให้
พระมหาธาตุคริสต์นลาลัย เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่า วัดบัวແດงอยู่ใน
แขวงเมืองคริสต์นลาลัย สมัยนี้วัด
บัวແດงกมอยุทเมืองคริสต์นลาลัยจริง ก็
เล่าไว้ในชินกาลมาลินว่า วัดบัวແດง
หลวง (หรือบัวແດงใหญ่) ตั้งอยู่ใกล้
เชิงเขาสิริบรรพต (คือเขาพระศรี)
ข้างบนชือเขาพระศรียงมอยุ เขาพระ
ศรีอยู่ใกล้เมืองคริสต์นลาลัยทางด้านตะ-
วันตกเฉียงใต้ ใกล้เชิงเขานมวะซังใน
ข้างบนชื่อว่าสระปะทะ ข้าพเจ้า
พิเคราะห์เห็นว่า ภูมิฐานทวัตสระปะทะ-
ทุมคงอยู่ ควรจะตรวจสอบที่เรียกวัด
บัวແດงได้ ตั้งนั้นสันนิษฐานว่า วัด
บัวແດงท่าล่าวถัง ในจารึกหลักที่ ๕ น
น่าจะเป็นวัดสระปะทะทุมใกล้เชิงเขาพระ-
ศรี

เท่าที่ได้พิมพ์คำเรียกอารามว่าวัดใน
สุโขทัย เพิ่มเห็นในจารึกเบนเกาสุก

คุณเมื่อน่าว่าวัด จะเป็นคำใหม่ของสุโขทัย
อย่างนั้น คงผู้อ่านจะเห็นได้ในจารึกแผ่น
ที่ ๒ คือไปว่า เมื่อเรียกวัดบัวແດงอีก
๑ ครั้งแล้ว ก็เปลี่ยนเรียกเป็นอาวาส
บัวແດงตามคนที่ปาก จึงเข้าใจว่า
สุโขทัย เก่าจะ นิยมเรียกสำนักสงฆ์ว่า
อาวาสหรืออารามเป็นพนมมาก่อน คำว่า
วัดเพิ่งจะแพร่ชนไปจากอยุธยา ในภาย
หลังกบฏนี้ได้

ในจารึกใช้คำว่า กระทำวัดบัวແດง
ชวนให้คิววัดบัวແດง เคิมจะมีอยู่ก่อน
แล้ว เป็นแต่ให้ปฏิสังขรณ์และทำเพิ่ม
เติมอีกบ้าง ตั้งนั้นจึงใช้คำว่ากระทำ ไม่
ใช้คำว่าสร้าง ใครเป็นผู้ให้กระทำ
ความในจารึกไม่ชัด บางที่พระมหาธรรม
ราชาลิไทยโปรดให้กระทำ ก็อาจเป็นได้

ที่เรียกพระมหาธรรมราชาลิไทย
เพียงว่ามหาธรรมราชาเท่านั้น เห็นจะ^{จะ}
เป็นคำนิยม เรียกของฝ่ายสังฆ ครองนั้น
พระราภีกานทองลง ๑.๙.๗๔ (พ.ศ.
๒๕๖) ของพระมหาสังฆราชของคหนงก
เป็นพระอาจารย์ของพระมหาธรรมราชา
ลิไทย ตั้งโดยข้างมาแล้ว ก็เรียกเพียง
มหาธรรมราชาเหมือนกัน ในจารึกหลัก
นี้เรียกว่าพระมหาธรรมราชาผู้ หมาย
ความว่า พระมหาธรรมราชาลิไทยเป็น

ชนบุรีของพระมหาราชากิจสัลกิจไทย
แต่ไม่ใช่พระบูรพ์โดยตรง เพราะมีพระบูรพ์
ในชาวรักแผ่นดิน เรียกว่าพระญาญ่า เป็น
พระบูรพ์โดยตรงอยู่แล้ว และยังมีพระ
ชนบุรีอยู่ในสมัยพระมหาราชากิจสัลกิจ
ได้ถือไทยนั้นค่าย เนพะพระมหาราชากิจ
ราชาไสล็อตไทย เรียกในชาวรักว่า มหา
ราชากิจราชนิรากา ทั้งสองแห่ง

พระมหาราชากิจสัลลิไทยยกทัพ
ไปเมืองแพร์ใน พ.ศ. ๑๕๐๘ ตามที่กล่าว
ในชาวรักตอนนี้ ทรงยกทัพล่าชาวในชาวรัก
หลักที่๔ คงทัพเจ้าเล่าไว้แล้วในเรื่อง
สำราญความในชาวหลักที่๔ นั้นแล้ว

คำชาวรัก—ศักดิ์ราษฎร์ได้ ๗๙๓ บัญชู
เรารักได้ไปนับท่านเดิงสุขาทัย กลอย
ท่านมีพยาธิ มหาภัยลักษณ์แล้วเรา
รัก.....ในวันขึ้นแตงนี้ กสอยท่านเป็น
พยาธิ ภิกษุสงฆ์ด้วยฝังซึ้งผ้าขาวมา
มวนกัน แล้วคั่งนี้ ก.....ໃรกันก แล
เราจักไว้อาวาสธรรมรอมั่น.....แก่ผู้
ให้ครรสม ผู้ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย...นกว่า
เจ้ากูมีได้เลย ให้ไว้แก่.....น....แก่ ม...
สมกว่าทั้งหลาย และ.....นให้ พ.....แทน
กอยส์ห้าหกwan กอยู่นานบ่มได้ จึงให้
ไปบอกแก่มหาราชากิจสัลกิจสุขาทัย
ท่านมหาราชากิจสัลกิจมาศึกษาท่าน

เมื่อสังสการ ท่านมหาราชากิจสัลกิจ
เข้ามาสังฆาภิเษกมหาภัยลักษณ์.....
พาดบ่าเร้า จึงให้พรแก่เรือนนั้นเจ้า
ก.....เริงเงิงอยู่ กระทำศาสนาพระเจ้า
เมื่อหน้าจุ่ง.....ธรรมารามทั้งหลาย
นไวยแก่เจ้ากู.....สิบเอ็ดในบันดาล
ถ้อยคำในตอนนี้กระทื่นกระแท่น

ไม่ค่อยคิดตอกัน เพราะชาวรักเดือน
หลายแห่งต้องอาศัย สันนิษฐานประกอบ
พอให้ໄก์แล้วความว่า เมื่อบัดดู ๑.๕.
๗๒๓ (พ.ศ. ๑๕๐๔) พระบรมครุฑ์โลก
กิจเกินทางจากวัดบ้านแกง ไปบนพระ
มหาภัยลักษณ์และทั่วเมืองสุโขทัย ประ-
ช่วงเวลาที่ท่านอาพาธ จึงพาท่านกลับ
มาวัดบ้านแกง ท่านอาพาธหนัก พระสังฆ
และพวากษี่ด้วยความประชุมปรึกษาแล้วว่า
จะไว้อาวาสธรรมารามทั้งหลายแก่ไก
จะส้มควร ทประชุมเห็นพร้อมกันว่า
ควรไว้อาวาสธรรมารามทั้งหลายแก่พระ
บรมครุฑ์โลกกิจ ซึ่งเหมาะสมกว่า
ไกรหมด แล้วแต่งคนให้ไปทูลพระมหา
ราชากิจสัลลิไทยทั่นกรุงสุโขทัย พระ
มหาราชากิจสัลลิไทยเสื้อขาวมาศึกษา
พระมหาภัยลักษณ์และมรณภาพแล้ว วัน
ประชุมเพลิงศพท่าน พระมหาธรรม
ราชากิจไทย ทรงเชิญผ้าสังฆาภิเษกของพระ

มหาภัลยานเถระ ขันพา กบ่ำพระบรมครูติ โภกคิล แและปะสาทพrho ให้พระบรมครูติ โภกคิล เริญยั่งยืนในพระหนัรรย์ บำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง แล้วทรงน้อมอาวสานธรรมทั้งหลายไว้แก่พระบรมครู ในเดือน๑๗ ชันษา

คำว่า อาวสานธรรมทั้งหลายเข้าใจว่าเป็นคำเรียกวัสดุต่างๆ เช่นวัสดุขายนวนavaś วัสดุสวรรณารามบรรพต ทรายชนอย่างแก่พระมหาภัลยานเถระ และคงเป็นวัสดุฝ่ายอรอัญวาสี น้ำสังเกตตรงคำว่าธรรมทัม บางที่แต่ก่อนนั้นไป เห็นจะใช้คำเรียกศลสถานควยตั้งทันว่าธรรม แล้วมีคำอื่นท่อท้ายตามควร เช่นธรรมมาṇḍal ธรรม หรืออาจจะเรียกเพียงคำเดียวว่าธรรม ก็น่าจะได้ เป็นการต่อจากสมัยเรียกบัญญ ถังกล่าวไว้แล้วในเรื่องสำรวจความในชาวกภาษาไทยหลักที่ ๒๗ ข้าพเจ้าไทยพูน เค้างขอน กังสันนิชูานน ปรากฏอยู่ในคำราพพระบรมราชทิคทุกหลัก

ปนาข้าพพระไยมสังฆ ถวายแก่วัดในหัวเมืองพทลุง ซึ่งเมืองบรรจุความชั่รุกหักพังของพุทธเจ้าฯ ก็ใช้คำว่าธรรมมัณตราย แต่ใช้ความของธรรม เช่นอาวสานธรรม

อีกคำหนึ่งคือ กลอย ทุกล่าวในชาวกว่า กลอยท่านมีพยาธิ กลอยท่านมีพยาธิ ท่านเซเกส์ให้คำเปลกลอยไว้ที่เชิงอรรถว่าประชุมเวลา แต่ถ้าตรวจท่อไปในแผ่นที่ ๓ จะพบคำว่ากลอยสารบุญธรรมห่าเตร กลอยเสกฯ มหาธรรมราชาธิราชผู้หลาน ในบ้านชัน นกยังมี กลอยใจ กลอยส่วนตัว ใจควรเปลกลอยว่ากราไบบัง ต้องขอฝากนักสำรวจคำไทยไว้พิจารณา ในโอกาสอันคราว

ดัง พิจารณา แต่งตั้งเจ้าคณะฝ่ายสงฆ์ คงปรากฏในชาวกหลักที่ ๒๗ ต้องอาศัยพัฒนาติกประชุม นั้นว่าเป็นการเริญรายตามพระพอกนิยม สมแก่ลักษณะการที่จะรักษาและผูกงบระไบชนช่องส่วนรวม อย่างยั่งยืน